

Ιωάννου Δ. Βακιρτζή

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1834

ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αρχεία Νομού Σάμου.

ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ: Εργαστήριο Υπολογιστικών Μαθηματικών, Μαθηματικού Λογισμικού και Ψηφιακής Τυπογραφίας. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Τμήμα Μαθηματικών.

Σάμος 2011

Απαγορεύεται η μεταβολή του παρόντος καθ' οιονδήποτε τρόπο, καθώς και η επαναδιανομή του από άλλες ιστοσελίδες.

Ευχαριστούμε τα Γ.Α.Κ. Αρχεία Νομού Σάμου για την παραχώρηση του πρωτοτύπου.

Υπεύθυνος ψηφιακής έκδοσης: Α. Τσολομύτης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μαθηματικών.

Στοιχεία ψηφιοποίησης: Η ψηφιοποίηση έγινε με φωτογραφική αναπαραγωγή στα 15 Mpixels. Η επεξεργασία των αρχείων έγινε σε GNU/Linux 2.6.32.

Modification of this file in any way or redistribution from web pages other than <http://myria.math.aegean.gr/labs/dt/> are all strictly forbidden.

We thank the General State Archives of Samos for providing the original book.

Digitally published by A. Tsolomitis, University of the Aegean, Department of Mathematics.

The book was photographically reproduced at 15 Mpixels. The files were processed on GNU/Linux 2.6.32.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Όταν το 2005 κυκλοφόρησε η Ιστορία της Ηγεμονίας του Ιωάννη Βακιρτζή, για πρώτη φορά από δακτυλόγραφο-χειρόγραφο του αρχείου του, που είχε δωρηθεί στα ΓΑΚ, πολλοί ήταν εκείνοι που υποστήριζαν πως ήταν ευκαιρία να ενσωματωθεί η προηγούμενη Ιστορία του, η οποία δημοσιεύεται στην παρούσα ψηφιακή μορφή. Εκείνη η Ιστορία ξεκινούσε από τους «μυθικούς» χρόνους της Σάμου και τελείωνε το 1834 χρονιά κατά την οποία επιβλήθηκε στο νησί το καθεστώς της Ηγεμονίας. Την ιστορία της Σάμου «από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1912», μέχρι δηλαδή το τέλος της Ηγεμονίας, σκόπευε ο συγγραφέας να εκδώσει σε ενιαίο βιβλίο περί τα τέλη της δεκαετίας του 1940, αλλά δεν πρόλαβε να αναμορφώσει, όπως φαίνεται από τα χειρόγρατά του, την αρχική έκδοση του 1912. Αν το επιχειρούσαμε στα ΓΑΚ, αφενός μεν το κόστος θα ήταν πολύ μεγάλο και αφετέρου, καθώς σημειώναμε τότε (2005) θα μειωνόταν η σπανιότητα του πρώτου βιβλίου.

Με την ηλεκτρονική έκδοση τα πράγματα αλλάζουν. Διασώζεται σε ψηφιακή μορφή το ίδιο βιβλίο, αλλά παραμένει ως έκδοση να είναι σπάνια και πολύτιμη, ενώ παράλληλα το περιεχόμενό της γίνεται προσιτό μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας σε περισσότερους αναγνώστες. Ευτυχής συγκυρία επί του προκειμένου υπήρξε η πρωτοβουλία που έχει αναπτύξει το Εργαστήριο Υπολογιστικών Μαθηματικών, Μαθηματικού Λογισμικού και Ψηφιακής Τυπογραφίας του Τμήματος Μαθηματικών του Πανεπιστημίου Αιγαίου στο Καρλόβασι με επικεφαλής τον καθηγητή κ. Αντώνη Τσολομύτη. Το εργαστήριο έχει ήδη παρουσιάσει εκπληκτικά αποτελέσματα, ψηφιοποιώντας τα Σαμιακά του Επαμεινώνδα Σταματιάδη. Σχεδιάζει επίσης την ψηφιοποίηση και διάθεση σπάνιων εκδόσεων που αφορούν την ιστορία της Σάμου. Στα πλαίσια αυτά περιέλαβε και την Ιστορία του Βακιρτζή που είναι δυσεύρετη. Η Ιστορία της Σάμου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1834 εκδόθηκε το έτος της ένωσης της Σάμου με την Ελλάδα και ήταν αφιερωμένη στη νέα γενιά των Σαμίων που θα ξεκινούσαν μια νέα ζωή γεμάτη όνειρα και ελπίδες ως πολίτες του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Ο Βακιρτζής την ίδια χρονιά ξεκινούσε την έκδοση της εφημερίδας του Αιγαίου, αλλά είχε ήδη διαγράψει μια σταδιοδρομία κατά τα τελευταία χρόνια της Ηγεμονίας, ως δημοσιογράφος, στενογράφος και αρχισυντάκτης.

Ο Ιωάννης Δ. Βακιρτζής γεννήθηκε το 1878 στους Μυτιληνιούς Σάμου, όπου έμαθε και τα πρώτα γράμματα στην Ευθυμιάδα Σχο-

λή. Στη συνέχεια σπούδασε στο Πυθαγόρειο Γυμνάσιο, στο οποίο δίδασκαν σπουδαίοι καθηγητές όπως ο Κωνσταντίνος Κατεβαίνης και ο Γεώργιος Σωτηρίου, φιλόλογοι, και ο Γρηγόριος Κωνσταντάς, μουσικοδιδάσκαλος, που είχε ιδρύσει και Μουσική Σχολή και δίδασκε στους μαθητές του Γυμνασίου τη βυζαντινή μουσική. Ο Βακιρτζής δεν μπόρεσε να συνεχίσει τις σπουδές του μετά το Γυμνάσιο, τον ενδιέφερε όμως η δημοσιογραφία με την οποία ασχολήθηκε πολύ νωρίς, δημοσιεύοντας άρθρα σχετικά με την τοπική οικονομία, την «εγχώριο» βιομηχανία και την οινοποιία στην εφημερίδα Φως του δημοτικιστή Γεώργη Καρατζά. Η πρώιμη ενασχόλησή του με τη δημοσιογραφία καθορίζει και τη μετέπειτα σταδιοδρομία του. Όλη του η ζωή μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την αρχή της ιταλικής κατοχής της Σάμου περνά στα τυπογραφεία και τις εφημερίδες. Είναι ο κατ' εξοχήν δημοσιογράφος της Σάμου τα πρώτα σαράντα χρόνια του 20^{ου} αιώνα.

Για μικρό χρονικό διάστημα, από τον Οκτώβριο του 1902 μέχρι τον Απρίλιο του 1903, σπούδασε στενογραφία στην Αθήνα και στη συνέχεια έγινε στενογράφος των πρακτικών της Γενικής Συνελεύσεως των Πληρεξουσίων της Σάμου. Η κύρια εργασία του όμως ήταν η δημοσιογραφία. Το 1901 εργάστηκε ως συντάκτης στη εφημερίδα Νέα Ζωή του δικηγόρου Βασ. Καριώτογλου, η οποία κυκλοφορούσε στη Σάμο μέχρι σχεδόν το 1905. Παράλληλα εκδίδει ο ίδιος το Ημερολόγιον του 1904, ένα είδος περιοδικού ποικίλης ύλης, ετήσιου, που θα ευδοκιμήσει στη Σάμο τα επόμενα χρόνια και το οποίο περιλαμβάνει διάφορα κείμενα: αφηγήματα, διηγήσεις, βιογραφίες, ποιήματα, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, θεατρικά, διαφημίσεις, αλληλογραφία και άλλα. Το 1905 κυκλοφορεί η εφημερίδα Πρόοδος, στην οποία εκδότης και διευθυντής είναι ο ποιητής Ζήσιμος Σίδερης και συντάκτης ο Ι. Βακιρτζής, αλλά από το 1906 μέχρι το 1908 που η εφημερίδα έπαυσε διά της βίας μοναδικός εκδότης, συντάκτης και διευθυντής της ήταν ο Βακιρτζής. Η εφημερίδα απηχούσε τις απόψεις του Προοδευτικού κόμματος του Θεμ. Σοφούλη και εξέφραζε ιδέες του ανερχόμενου εθνικισμού στον ελλαδικό χώρο. Το 1908 ο Βακιρτζής συμμετείχε στο κίνημα εναντίον του ηγεμόνα Ανδρέα Κοπάση με αποτέλεσμα ο ίδιος να συλληφθεί και να καταδικασθεί σε φυλάκιση—ο Σοφούλης, ο Σίδερης και άλλοι που διέφυγαν καταδικάστηκαν ερήμην σε θάνατο—και η εφημερίδα του σε οριστική παύση.

Μετά την αποφυλάκισή του, ο ηγεμόνα επιδιώκει να τον προσεταιρισθεί ώστε να συμμετάσχει στην νέα εφημερίδα με τίτλο Νέα Σάμος, που άρχισε να εκδίδεται το 1908 και ήταν υπό τον πλήρη έλεγχο του ηγεμονικού καθεστώτος, αλλά ο Βακιρτζής αρνήθηκε και προτίμησε να ιδιωτεύσει. Μέχρι το 1912 ασχολήθηκε με τη συγγρα-

φή της Ιστορίας από τα αρχαία χρόνια μέχρι το 1834 που εξέδωσε τελικά το 1912 και παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Το Σεπτέμβριο του 1912 άρχισε να κυκλοφορεί τη νέα του εφημερίδα, ως ιδιοκτήτης, διευθυντής και αρχισυντάκτης, δυο μήνες πριν καταλυθεί οριστικά το ηγεμονικό καθεστώς και κηρυχθεί η ένωση της Σάμου με την Ελλάδα. Η νέα εφημερίδα είχε τον τίτλο Αιγαίον και υπήρξε μακροβιότερη από τις προηγούμενες. Εκδιδόταν ανελλιπώς μέχρι το 1941. Ήταν παράλληλα και το κύριο μέσον βιοπορισμού του Βακιρτζή. Οι τίτλοι των εφημερίδων με τις οποίες συνεργάστηκε ή και διηύθυνε ήταν αρκετά εύγλωττοι σε σχέση με τις πολιτικές εξελίξεις της εποχής του: Φως, Νέα Ζωή, Πρόοδος, Αιγαίον. Η τελευταία κάλυψε την αρχή της ενσωμάτωσης της Σάμου στην Ελλάδα, το μικρασιατικό πόλεμο, την προσφυγιά, το μεσοπόλεμο γενικά, τη περίοδο της μεταξικής δικτατορίας, το αλβανικό έπος. Όταν στη Σάμο έφτασαν οι ιταλικές δυνάμεις κατοχής, ο Βακιρτζής προτίμησε να κλείσει από μόνος του το Αιγαίον, κι έτσι απέφυγε τον εξευτελισμό της κατ' ανάγκην συνεργασίας με τις κατοχικές αρχές. Στη διάρκεια της κατοχής έγραψε τη συνέχεια της Ιστορίας της Σάμου από εκεί που είχε σταματήσει το 1912, δηλαδή συνέγραψε την Ιστορία της Ηγεμονίας (1834–1912), αλλά τα χειρόγρατά του καταστράφηκαν μαζί με το σπίτι του κατά τον βομβαρδισμό της πόλης της Σάμου το Νοέμβριο 1943 από τη γερμανική αεροπορία. Στη Μέση Ανατολή όπου διέφυγε μετά τον βομβαρδισμό αρθρογραφούσε στις εκεί εφημερίδες Φως του Καΐρου, στον Ταχυδρόμο της Αλεξάνδρειας και στον Νέο Σύνδεσμο του Πορτ Σάϊδ. Μετά τον πόλεμο εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ξανάγραψε την ιστορία της Ηγεμονίας Σάμου, αλλά δεν μπόρεσε να εκδώσει. Το αρχείο Βακιρτζή δωρήθηκε στα ΓΑΚ από τον γιο του Φωτεινό και τη σύζυγό του κ. Άντα Βακιρτζή και με τη χορηγία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης έγινε δυνατή η έκδοση της Ιστορίας βάσει του δακτυλογράφου με όποιες διορθώσεις χειρόγραφες είχε κάνει ο ίδιος.

Ο Ι. Βακιρτζής παντρεύτηκε το 1907 την Αγγελική Σεϊρλή με την οποία απέκτησε τρία παιδιά, τον Φωτεινό, την Κλεονίκη, σύζυγο του δικηγόρου Δημ. Σουβαλτζή, η οποία πέθανε στην Κατοχή, και την Ελένη, σύζυγο Ντόρου Παπάζογλου. Διετέλεσε δραστήριο μέλος διαφόρων οργανώσεων και σωματείων. Πέθανε τον Ιανουάριο του 1950. Ο Βακιρτζής έγραψε ποιήματα και διηγήματα εμπνευσμένα από ιστορίες του χωριού του, που εξέδωσε με τίτλο Χωριάτικες Ιστορίες, ασχολήθηκε με τη μετάφραση των Ψαλμών του Δαβίδ, ενώ εκτός από το Ημερολόγιον του 1904, εξέδωσε δυο ακόμη το Ημερολόγιον της Προόδου (1906) και το Σαμιακόν Ημερολόγιον (1908). Ακόμη συνεργάστηκε με τη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια και την Εγκυκλοπαίδεια του Ελευθερουδάκη για τη συγγραφή λημμά-

των που αφορούσαν τη Σάμο. Τέλος υπήρξε συνεργάτης της εφημερίδας Ατλαντίς της Νέας Υόρκης στην οποία δημοσίευε άρθρα και ανταποκρίσεις από τη Σάμο χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο «Κερκετεύς».

Ο Ι. Βακιρτζής έγινε ιστορικός μέσω της δημοσιογραφίας. Η μέθοδος που ακολούθησε ήταν εμπειρική και στα ίχνη των ιστορικών του καιρού του κυρίως του μεγάλου Σαμιώτη ιστορικού Επαμεινώνδα Σταματιάδη. Η κινητήρια δύναμη για το έργο του ήταν η αγάπη του για την ιδιαίτερη πατρίδα του. Στον πρόλογο της Ιστορίας της Ηγεμονίας είναι σαφές όταν σημειώνει ότι «το βιβλίο αυτό ενώνει δυο μεγάλες αγάπες μου. Την αγάπη που τρέφω και έτρεφα από μικρό παιδί στην ιδιαίτερη πατρίδα μου Σάμο, το χαριτωμένο νησί του Αιγαίου, και την άλλη αγάπη που είχα από μικρό παιδί στο δημοσιογραφικό έργο». Η ιδεολογία του, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς τόσο από τη μελέτη του ιστορικού του έργου όσο και από τη διαδρομή και στάση της εφημερίδας του σε διάφορα ζητήματα της εποχής του, ήταν ο πατριωτισμός που μπορούσε να εκφρασθεί ποικιλότροπα σε διάφορες φάσεις των εξελίξεων και μεταβολών της ελληνικής πολιτικής και της κοινωνίας στη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Προσπαθούσε να συνδυάσει τις εξελίξεις, την πρόοδο τεχνολογική και επιστημονική, τις πολιτικές επιλογές με τον πατριωτισμό του και τις χριστιανικές παραδόσεις της ελληνικής κοινωνίας του τέλους του 19^{ου} αιώνα και των αρχών του 20^{ου}.

Με την ιστορία που συνέγραψε το 1910 και εξέδωσε το 1912 είχε σκοπό να παρουσιάσει μια ιστορία συνοπτική και εύχρηστη ώστε να μπορεί ο καθένας «ακόπως και ευχερώς να μανθάνη όλα τα σπουδαία γεγονότα όσα διεδραματίστησαν εν Σάμω από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς». Την ιστορία την αντιλαμβανόταν γνώση και παρουσίαση των μεγάλων γεγονότων του παρελθόντος με συγκεκριμένο διδακτικό χαρακτήρα. Ο λαός πρέπει να μαθαίνει όσα γενναία και σημαντικά έπραξαν οι πρόγονοί του, να διδάσκεται από αυτά και να προχωρεί στο μέλλον «καυχώμενος επί πατραγαθία». Δεν ασχολείται με την αναζήτηση της αλήθειας ή μάλλον αναζητά την αλήθεια του παρελθόντος μόνο στα «μεγάλα και θωμαστά» κατά τη ρήση του Ηροδότου.

Τις επιλογές των γεγονότων τις θεωρεί αναγκαίες για την ιστορία αρκεί από τη μελέτη τους ο λαός να αντλεί διδάγματα για το μέλλον. Για το σκοπό της ιστορίας του σημειώνει: «Εις τον σκοπόν τούτον ωρμήθην από της ιδέας ότι ο λαός πρέπει αδιακόπως να μελετά τα έργα των προγόνων του, και εκ της μελέτης του παρελθόντος να αρύεται ωφέλιμα διδάγματα διά το μέλλον. Είναι παλαιότατον δόγμα ότι η γνώσις των σπουδαιοτέρων γεγονότων εκ της πατρώας προπάντων ιστορίας αποτελεί την πρώτην και στοιχειωδεστάτην

μάθησιν εκάστου ανθρώπου αξιούντος να κατέχη θέσιν τινά εν τη κοινωνία». Αυτή η θέση αποτελεί το ιδεολογικό στίγμα του Βακιρτζή και την οπτική με την οποία εξετάζει το παρελθόν. Η εθνική ιστορία αποτελεί γι' αυτόν χρέος του κάθε Έλληνα και στην εθνική εντάσσεται η ιστορία των επιμέρους τμημάτων του ελληνισμού, η τοπική ιστορία. Η σαμιακή ιστορία έτσι εξετάζεται ως μέρος μιας γενικότερης εθνικής.

Ο Βακιρτζής στηρίζεται στην υπάρχουσα βιβλιογραφία των Επαμεινώνδα και Νικολάου Σταματιάδη. Υποστηρίζει πως χρησιμοποίησε και άλλες πηγές τις οποίες ωστόσο δεν αναφέρει. Θεωρούσε ότι το πόνημά του ήταν μεν ατελές αλλά θα επιτελούσε το σκοπό για τον οποίο γράφτηκε. Θα ήταν δηλαδή εύχρηστο. Αυτό το στόχο έχει και η σημερινή ψηφιακή μορφή του.

Χρίστος Λάνδρος
Φιλολόγος-Αρχειονόμος
Πέμπτη, 19 Μαΐου 2011

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Δ. Βακιρτζής, Ιστορία της Σάμου, Σάμος 1912, σ. 7–13. Ι. Δ. Βακιρτζής, Ιστορία της Ηγεμονίας της Σάμου, ΓΑΚ Σάμου, Αθήνα 2005, σ. 9–33. Ε. Σβορώνου, Μικρασιατικόν Ημερολόγιον 1917, τόμ. 11ος, Εν Σάμω 1917, σ. 122. Ν. Κιράνης, «Ιωάννης Βακιρτζής» Σαμιακόν Ημερολόγιον 1953, έκδ. Αδελφότητος Σαμίων, Εν Αθήναις 1953, σ. 6–8. Μητροπολίτου Σάμου Ειρηναίου, «Επικήδειος λόγος εκφωνηθείς επί τω θανάτῳ του Ιωάννου Βακιρτζή», Μελετήματα Διάφορα Επικήδαιοι και επιμνημόσυνοι λόγοι, Αθήναι 1960, σ. 197–199. Κώστας Καραθανάσης, «Η φυσιογνωμία ενός νησιού», Σαμιακή Επιθεώρησις, τεύχ. 22–23, Αθήνα 1979, σ. 88. Κώστας Ι. Καλατζής, «Σαμιακή πεζογραφία», Συμπόσιο Σαμιακής Λογοτεχνίας Πρακτικά, έκδ. Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών Σάμου, Αθήνα 1989, σ. 199. Χ. Λάνδρος, «Ιωάννης Δ. Βακιρτζής», Απόπλους 5, Σάμος 1991, σ. 43–48. Φ. Βακιρτζής, «Ο πατέρας μου Ιωάννης Δ. Βακιρτζής», Απόπλους 5, Σάμος 1991, σ. 49–52, Χ. Λάν-

δρος, «Αρχείο Ιωάννη Βακιρτζή», Απόπλους 26–27, Σάμος 2002, σ. 230–235, Δ. Θρασυβούλου, «Ο ιστορικός Ι. Δ. Βακιρτζής: Ιδεολογία και μέθοδος», Απόπλους 41–42, Σάμος 2007, σ. 193–204. Χ. Λάνδρος, «138 χρόνια σαμιακού τύπου: τάσεις και προσανατολισμοί. Οι αποτυπώσεις της τοπικότητας» Ο Τύπος στη Σάμο, Αναπαραστάσεις της τοπικής κοινωνίας 19ος–20ός αιώνας. Πρακτικά συνεδρίου, έκδ. ΓΑΚ Σάμου, Αθήνα 2003, σ. 23–40. Αγγέλα Χατζημιχάλη, «Σαμιακός τύπος 1863–2001. Χρονολογικός πίνακας», Ο Τύπος στη Σάμο. ό.π, σ.41–68. Μανώλης Σέργης, «Αιγαίον Σάμου: Πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα», Ο Τύπος στη Σάμο, ό.π., σ. 111–138. Λουκία Δρούλια, Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμ.) Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784–1974, έκδ. ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2008, σ. 142–143 και 330–331.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

ΕΙΝΕ ΚΑΛΙΣΤΟΝ
Ν' ΑΚΟΛΟΥΘΗ ΤΙΣ ΤΑ ΙΧΝΗ
ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ
ΟΤΑΝ ΕΚΕΙΝΟΙ ΕΒΑΔΙΣΑΝ
ΤΗΝ ΟΡΘΗΝ ΟΔΟΝ

Ι. Δ. ΒΑΚΙΡΤΖΗ

ΣΑΜΟΣ

1912

Πολυκράτους, ὃν ἐκάλει νὰ ἔλθῃ εἰς Μαγνησίαν, ὑποσχόμενος νὰ δώσῃ αὐτῷ πάντα τοὺς θησαυροὺς του. Ὁ Πολυκράτης μαθὼν ταῦτα, ἔστειλε πρὸς τὸν Ὀροίτην τὸν γραμματεὰ αὐτοῦ Μαιάνδριον, ὃ δὲ Ὀροίτης, μόλις ἐγνώσθη αὐτῷ ἢ ἄφριξίς τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Πολυκράτους, ἔλαβεν ὁκτώ μεγάλα κιβώτια τὰ ὅποια ἐπλήρωσεν ἀπὸ λίθους καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἔρριψεν ὀλίγον χρυσόν. τὰ κιβώτια δὲ ταῦτα ἐπέδειξεν εἰς τὸν Μαιάνδριον λέγων αὐτῷ ὅτι εἶχεν ἑτοιμαῖνα ἀποστεῖλῃ εἰς Σάμον. Ὁ Μαιάνδριος ἰδὼν τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐθαύμασε καὶ ἐπιστρέψας εἰς Σάμον διηγήθη ταῦτα εἰς τὸν Πολυκράτην. Τριουτοτρόπως δὲ ὁ Πολυκράτης ἐξαπατηθεὶς μετέβη πρὸς τὸν Ὀροίτην, μετὰ πολλῶν ἐκτῶν φίλων του. Ἀλλὰ μόλις φθάσας ἐκεῖ ὑπέστη ὀδυνηρότατον θάνατον. ἀνασκολοπισθεὶς κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὀροίτου ἐπὶ τοῦ ὄρους Μυκάλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Πυθαγόρας ὁ Σάμιος. — Οἱ γεννήτορες καὶ οἱ πρῶτοι διδύσκαλοι αὐτοῦ. — Περιοδεία καὶ αἰχμαλωσία τοῦ Πυθαγόρου. — Ἐπιστροφὴ αὐτοῦ εἰς Σάμον. — Ἡ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν φήμη τοῦ Πυθαγόρου. — Πυθαγόρειον σύστημα. — Θάνατος τοῦ Πυθαγόρου.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πολυκράτους ἤκμασεν ἐν Σάμῳ ἕτερος ἀνὴρ, ὁ μέγας φιλόσοφος Πυθαγόρας, ὅστις διὰ τῆς σοφίας καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐδοξάσθη καὶ δοξάζεται ἀκόμη ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ Πυθαγόρας ἐγεννήθη ἐν Σάμῳ ἐκ πατρὸς Μνησάρχου καὶ μητρὸς Πηθαίδος ἀπογόνου τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Σάμου Ἀγκαίου. Προικισμένος μὲ ἐξαίρετον μεγαλοφυίαν, ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἔδειξε τὴν πρὸς τὴν παιδείαν κλίσιν του, μαθητεύσας ἐν Σάμῳ μὲν παρὰ τοῖς Ἑρμοδάμαντι, Ἀθάριδι τῷ Ὑπερβορείῳ καὶ Ναζαράτῳ τῷ μάγῳ, ἐν Μιλήτῳ δὲ παρὰ τῷ σοφῷ Θάλητι, ὅστις τὴν μεγαλοφυίαν τοῦ Πυθαγόρου διαγνώσας προέτρεψεν αὐτὸν νὰ περιοδεύσῃ εἰς ἄλλας χώρας, ἵνα γνωρίσῃ τὴν σοφίαν καὶ ἄλλων μερῶν καὶ μορφωθῇ, οὕτω δὲ ὁ Πυθαγόρας ἐκ τῆς Μιλή-

του ἀναχωρήσας, ἐπεσκέφθη κατὰ πρῶτον τὴν Σιδῶνα, ἐνθα ἐδιδάχθη τὰς ἱεροτελεστίας καὶ τὰ μυστήρια τῶν αὐτόθι σοφῶν, ἐκ δὲ τῆς Σιδῶνος μετέβη εἰς Αἴγυπτον, ἐνθα διέτριψεν ἐπὶ εἴκοσι δύο ὁλόκληρα ἔτη, Ἐκ τῆς Αἰγύπτου ὁ Πυθαγόρας μετέβη εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλδαίων, ὅπως γνωρίσῃ τὰ μυστήρια τῶν πεφημισμένων αὐτόθι μάγων, ἀλλ' ἐκεῖ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Καμβύσου, ἐκομίσθη εἰς Βαβυλῶνα, ὅπου ἐπωλήθη ὡς δοῦλος ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τινος πλουσίου Κροτωνιάτου καλουμένου Γίλλου. Ὁ Γίλλος οὗτος γνωρίσας τὴν σοφίαν του, ἠλευθέρωσεν αὐτόν, καὶ ὁ Πυθαγόρας κατόπιν ἐπεσκέφθη τὴν Περσίαν, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου συνέστησε σχολὴν μουσικῆς καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ὅπως γνωρίσῃ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Λυκούργου. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο δις ἀνεκηρύχθη νικητὴς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, καὶ μετὰ ταῦτα κατήλθεν εἰς Κρήτην, ἐκεῖθεν δὲ πλήρης γνώσεων καὶ σοφίας καὶ ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον. Ἀλλ' ἐν Σάμῳ ὁ Πυθαγόρας ἀπεχθανόμενος τὴν τυραννίαν τοῦ Πολυκράτους μικρὸν χρόνον διέτριψε. Ἀναχωρήσας δὲ καὶ πάλιν μετέβη εἰς Κρότωνα τῆς Ἰταλίας, τὴν χώραν ἣτις ἀπετέλει τότε τὴν μεγάλην Ἑλλάδα, ὅπου κυρίως ὁ Πυθαγόρας ἐχρησιμοποίησε τὰς γνώσεις καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς ἀνδρὸς μεγάλου καὶ σοφοῦ ταχέως διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ οἱ ἄρχοντες ἐθεώρουν τιμὴν ἔξοχον νὰ ἔχωσι παρ' ἑαυτοῖς τὸν Πυθαγόραν, ἐντὸς μικροῦ δὲ διαστήματος προσῆλθον παρ' αὐτῷ πολυάριθμοι μαθηταί, οἵτινες κατόπιν διασπάρεντες εἰς ὅλον τὸν κόσμον μετέδωκαν τὰ φῶτα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ μεγάλου διδασκάλου των.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρου, ὅστις θεωρεῖται καὶ δικαίως ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν μέγας τῆς ἀρχαιότητος σοφός, ἐθαυμάσθη καὶ θαυμάζεται μέχρι τῆς σήμερον. Διδάσκων τὴν μετριοφροσύνην πρῶτος αὐτὸς ἀπεκάλεσεν ἑαυτὸν φιλόσοφον, λέγων ὅτι ἡ σοφία εἶνε κτῆμα τῶν θεῶν, ὁ δὲ ἄνθρωπος μόνον τῆς σοφίας φίλος δύναται νὰ ὀνομασθῇ. Ἐπολέμησε τὴν

ἐκλυσιν καὶ διαφθορὰν τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν, τὰ κοινωνικὰ μίσση καὶ πάθη, κατέκρινε τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀσωτείαν καὶ τὸν τρυφήλὸν βίον καὶ διὰ τῶν ὀρχιστέρων παραστάσεων ἐπήνεσε τὴν ἀρετὴν, διδάσκων εἰς μὲν τοὺς συζύγους τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἐπιείκειαν, εἰς τοὺς νέους τὸ πρὸς τοὺς γέροντας σέβας καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τὴν σεμνότητά.

Ἡ σχολὴ αὐτοῦ διείπετο ὑπὸ ἐντελῶς ἐξαρτικοῦ καὶ πρωτοτύπου κανονισμοῦ, οὗ ἡ ἐξέτασις ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης. Ἐκ μέρους τοῦ μαθήτοῦ τοῦ προσερχομένου εἰς τὴν Σχολὴν ἀπητεῖτο πολυετής πείρα καὶ ἀσκησις ἵνα μυηθῇ τῶν κανόνων αὐτῆς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη περιέβαλε τότε μὲ μυστηριώδη τινα σέβασμόν τὴν Σχολήν.

«Ὁ Πυθαγόρας ἦτο ἀριστοκρατικὸς τὸ φρόνημα, ἀλλ' ἐνόεε τὴν λέξιν ὑπὸ τὴν ἐτυμολογικὴν τῆς σημασίαν. Δηλαδή ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ πολιτεία δεῖον νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς ἀρίστους χαρακτηῖρας. Ὁ μέγας σκοπὸς τοῦ βίου τοῦ ἦτο νὰ θεμελιώσῃ κοινωνίαν ρυθμιζομένην κατὰ τὰ ὑψηλὰ ἰδεώδη τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐν πρώτοις συνήσπισε τριακασίους νέους εἰς ἐταιρίαν ἧς πρῶτος κανὼν ἦτο τὸ ζῆν λιτῶς, ἀδελφικῶς καὶ ἀναμμάκτως, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας ἐκλήθη Πυθαγόρειος δίαιτα. Ὁ κανονισμὸς τῆς Ἐταιρείας ἀπῆτει ἵνα τὰ μέλη αὐτῆς ἐρευνῶσι καθ' ἑκάστην ἑσπέραν «Τὶ παρέβην σήμερον; Τὶ ἔπραξα; Τὶ παρημέλησα;» Προσέειπε νὰ εὐρίσκωσι τροπὸν διὰ τῆς εἰλικρινοῦς ἀθρότητος νὰ μετατρέπωσι τοὺς ἐχθρούς των εἰς φίλους· νὰ μὴ ζητῶσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν ὠρισμένον τι προσωπικὸν ἀγαθόν, διότι οὐδεὶς γνωρίζει· τί εἶνε τὸ ἄριστον δι' ἑαυτὸν καὶ νὰ σέβωνται τὴν ζωὴν καὶ αὐτῶν τῶν φυτῶν. Ὁ Πορφύριος ἀναφέρει ὅτι ἡ θεὰ σφαγεία ἢ σφαγέως ἦτο ἀφόρητος εἰς τὸν Πυθαγόραν, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἀφόρητοι τῷ ἦσαν οἱ λόγοι τῶν πολιτευομένων περὶ τῆς ἀνειλικρινείας τῶν ὁποίων ἐξεφράζετο σαρκαστικώτατα. Ὑγείαν, πλοῦτον, ἡρεμίαν καὶ διανοητικὴν διαύγειαν ὑπισχνεῖτο ὁ Πυθαγόρας εἰς τοὺς συμμορφωμένους πρὸς τὰς ἀρχάς του. Τὸ Πυθαγόρειον σύστημα περιλαμβάνει τὰς ἀ-

αστρονομικὰς ἀληθείας ἃς ἐπανεῦρεν ὁ Κοπέρνικος, τὰς βάσεις τῆς ἱατρικῆς, τοὺς νόμους τῆς μουσικῆς ἁρμονίας, τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ψυχῆς, ὑπῆρξε δὲ ἀναμφισβητήτως ὁ ἥλιος περὶ ὃν ἀπωτέρω ἢ ἐγγυτέρω ἐστράφησαν πάντα σχεδὸν τὰ ἑκτοτε θρησκευτικὰ, φιλοσοφικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συστήματα».

Ὁ Πυθαγόρας νυμφευθεὶς τὴν Θεανώ, θυγατέρα τοῦ Πυθάνκτος, γυναῖκα ἐξόχου παιδείας καὶ ἀρετῆς, ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς πολλὰ τέκνα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Μνήσαρχον, τὸν Ἀρίμνηστον, τὸν Μάμερκον, τὸν Τηλαύγην, τὴν Δαμῶ καὶ τὴν Μυίαν. Ἐτελεύτησε δὲ κατὰ τὸ 497 π. Χ. ἐν Κρότωνι. Ἡ γενέτειρα αὐτοῦ Σάμος δικαίως σεμνύνεται διὰ τὸν μέγαν τοῦτον τῆς ἀρχαιότητος ἄνδρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ὁ Μαιάνδριος ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν.—Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πολυκράτους Συλοσῶν καθίσταται τῇ βοήθειᾳ τῶν Περσῶν ἄρχων τῆς Σάμου.—Συμμετοχὴ τῶν Σαμίων εἰς τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου.—Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.—Ἡ ἐν Αἰδῇ ναυμαχία.

Ὁ Πολυκράτης μεταβαίνων πρὸς τὸν Ὀροίτην ἄρῃσεν ἐν Σάμῳ ἐπίτροπον αὐτοῦ τὸν Μαιάνδριον, ὅστις μόλις ἔμαθε τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Πολυκράτους, ἐκάλεσεν εἰς συνέλευσιν τοὺς πολίτας Σαμίους, πρὸς οὓς ἀπέτεινε λόγους φρονίμους, κατακρίνας τὴν τυραννικὴν πολιτείαν τοῦ Πολυκράτους καὶ ἀνακηρύξας πάντας ἴσους ἀπέναντι τοῦ νόμου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀδιάλλακτοί ἐχθροὶ τοῦ Πολυκράτους δὲν ἠνείχοντο τὸν Μαιάνδριον, οὗτος φοβηθεὶς μήπως καταδιωχθῇ παρ' αὐτῶν, ἀπεράσισε νὰ διατηρήσῃ μὲ καθεὶ τρόπον τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τοὺς ἰσχύοντας ἐκ τῶν πολιτῶν οὓς συνέλαβε καὶ ἐδέσμευσε. Ἐνῶ δὲ εἶχε τοὺς προκρίτους τούτους εἰς τὰς φυλακάς, κατελήφθη ὑπὸ νόσου δεινῆς, καὶ τότε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λυκάρκτος φοβηθεὶς μήπως τοῦ Μαιανδρίου ἀποθνήσκοντος ἦθελεν ἀναλάβει ἕτερος τὴν ἀρχήν, ἐφόνευσεν πάντας τοὺς ἐν τῇ φυ-